

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ КОНФОРМІЗМУ НА ВИНИКНЕННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ

У статті розкрито поняття адиктивної поведінки особистості у концепціях та підходах науковців. Розглянуто особливості періоду студентства та основні причини формування адиктивної поведінки у студентів. З'ясовано, що на формування залежної поведінки можуть впливати біологічні, психоповедінкові, соціо-середовищні чинники.

Визначено поняття конформізму. Виявлено, що одним із факторів виникнення адиктивної поведінки у студентів може виступати високий рівень навіюваності, конформності особистості. Встановлено, що людина, схильна до формування залежної поведінки, виявляється некритичною, податливою груповому впливу.

Ключові слова: адиктивна поведінка, адикції, залежність, студентський період, конформізм, конформність, навіюваність.

Постановка проблеми. Нестабільність сучасного суспільства створює своєрідний тиск на особистість. Відчуваючи на собі вплив даних чинників, багато молодих людей не в змозі впоратись з цим тиском. Одним з наслідків такого впливу може бути втеча від реальності, змінення психічного стану за допомогою вживання різних речовин, фіксацією уваги на певній діяльності.

На даний момент неможливо з'ясувати найбільш поширену причину виникнення адиктивної поведінки особистості. Адиктивна поведінка може формуватись в залежності від індивідуальних особливостей особистості, її способу життя, оточення тощо. Завданням сучасних досліджень даної проблеми є з'ясування найбільш поширених чинників, які можуть призвести до залежностей.

Одним із факторів, які відіграють важливу роль у виникненні різного роду адикцій може бути конформізм. Вплив конформізму на формування адиктивної поведінки повністю не визначений, що робить актуальними дослідження даному напрямку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення адиктивної поведінки відбувається на інтегративних засадах фахівцями психології, соціології, медицини, соціальної педагогіки. Починають дослідження цієї проблеми А. Лічко, Д. Колесов, С. Швердін, Б. Левін, М. Левін, В. Оржеховська Н. Максимова, С. Толстоухова. Останнім часом поширення інтересу до адикцій простежуємо в роботах Ц. Короленка, В. Менделевича, О. Безпалько, А. Капської, Н. Заверіко, О. Карпенко, М. Окаринського, П. Гусака, Н. Бурмаки, О. Савчука, Т. Мартинюк, І. Шишової, О. Мурашкевича.

Одне з останніх вичерпних визначень поняття «адиктивна поведінка» надала О. Безпалько: «адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій» [5].

Феномен конформізму вивчали такі вчені як К. Левін, С. Аш, який першим з соціальних психологів провів експериментальне дослідження конформізму, М.Шериф, який досліджував явища, пов'язані з конкретним впливом групових норм, М.Дойч і Г.Джерард, які в своїх дослідженнях виокремили нормативний та інформаційний впливи групи на індивіда, В.С.Чудновський, Р. Крачфілд, У. Беррі, Г.Келмен та ін.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз проблеми впливу конформізму на виникнення адиктивної поведінки студентів.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Адикція (Addiction) – з англійської пагубна звичка, пристрасть до чого-небудь, порочна схильність [9, с. 23].

Проблемою дослідження адиктивної поведінки та детермінант її виникнення займалось багато вчених. Як зазначає Г. Кристал, повторення важкої ситуації, що травмує призводить до порушення розвитку і переходу в стан апатії і відстороненості. Пізніше травму можна виявити через страх перед будь-якими ефектами, нездатності їх переносити, відчуттям «небезпеки» і очікуванням неприємностей. Ця особливість залежних людей позначається як низька афективна толерантність. Такі люди не вмюють дбати про себе і потребують когось (чогось), хто допоміг би їм впоратися зі своїми переживаннями. Разом з тим вони відчують глибоку недовіру до людей. В цьому випадку неживий об'єкт цілком може замінити людські відносини. Таким чином, люди, які пережили психічні травми в ранньому дитинстві, мають істотно більший ризик стати залежними [3, с. 18].

Класичні психоаналітичні концепції особистості (З. Фрейд, А. Фрейд, Г. Гартман, П. Блос.) в якості причин виникнення адиктивної поведінки розглядають дефекти в психосексуальному розвитку. Згідно з психоаналітиками, особистість закономірно проходить оральну, анальну фалічну, латентну, генітальну стадії. В основі формування залежності лежать дефекти (внутрішні конфлікти) в психосексуальному розвитку, як набуті частково на оральній та/або анальній стадії розвитку. Людина під дією наркотичної речовини регресує на більш ранні стадії розвитку, уникаючи, таким чином, рішення наявних конфліктів.

В транзактному аналізі (Е. Берн) залежність від алкоголю та наркотиків розглядається як варіант гри, в яку людина може грати все життя. У наркоманів та алкоголіків, на думку Е. Берна, чітко проявляється материнський вплив [8].

Згідно теорії стресу та копіngu (Р. Лазарус), в результаті взаємодії людини та оточуючого середовища у неї формуються певні стратегії поведінки,

які базуються на особистому досвіді. Кожна людина знаходить власні способи подолання стресу (копінг-стратегії) на основі наявного у неї особистого досвіду (особистісні ресурси). Залежно від стратегій та ресурсів, які використовуються, в людини можуть розвиватись різні форми поведінки, як адаптивні, так і дезадаптивні.

Всі стратегії поведінки людини, які формуються в неї в процесі життя, Р. Лазарус розділяє на три групи: стратегії вирішення проблем; пошук соціальної підтримки; уникнення. Вибір третьої стратегії часто призводить до розвитку адикції [8].

А. Е. Личко підкреслював, що важливу роль у розвитку адиктивної поведінки відіграють особливі типи акцентуацій характеру (нестійкий, конформний, епілептоїдний, гіпертімний) [3, с. 19].

М. Гріффітс пропонує операціональні критерії, які в сумі визначають залежність: пріоритетність – улюблена діяльність набула першорядного значення і переважає в думках, почуттях і вчинках (поведінці); зміна настрою – відноситься до суб'єктивного досвіду людини і супроводжується станом захопленості діяльністю; толерантність – для досягнення звичного ефекту потрібно кількісне збільшення параметрів діяльності; симптоми розриву – виникнення неприємних відчуттів або фізіологічних реакцій при втраті або раптовому скороченні можливостей займатися улюбленою діяльністю; конфлікт – відноситься до всіх різновидів конфліктів: інтрапсихічних; міжособистісних (з оточуючими людьми); з іншими видами діяльності (робота, соціальне життя, хобі та інтереси); рецидив – повернення до улюбленої раніше діяльності, іноді після багаторічного періоду утримання [3, с. 18].

Важливим є питання щодо причин формування адиктивної поведінки в студентів. Студентський період (17-23 роки) характеризується найбільш сприятливими умовами для психологічного, біологічного і соціального розвитку [7, с. 113].

Студентський період життя людини припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості, який характеризується оволодінням усім різноманіттям соціальних ролей дорослої людини, отриманням права вибору, набуття певної юридичної та економічної відповідальності, можливості включення в усі види соціальної активності, здобуттям вищої освіти та опануванням професією [10, с. 42].

На думку Н. А. Бородіної, у студентів з адиктивною поведінкою порушена мотиваційна спрямованість особистості, що виражається в посиленні потреби в самостимуляції; вони частіше за інших демонструють підвищену потребу в пошуку нових відчуттів, вражень, нових реалізацій. У дослідженні С. А. Мінакова виявлено, що студенти з адиктивною поведінкою більш схильні проявляти фізичну агресивність, тривожність, гнів і ворожість, ніж студенти, у яких не було виявлено ознаки адикції.

Згідно Е. А. Чеверікіною, студенти з високою схильністю до адиктивної поведінки характеризуються нестійким емоційним станом, тривожністю,

залежністю від думки оточуючих і високою залежністю від об'єкта прихильності.

Нарешті, зі зростанням схильності до залежності від психоактивних речовин знижується навчальна мотивація: у студентів недостатньо сформовані соціальні та професійні компетенції [2].

Виділяють багато факторів, що можуть спричинити виникнення адиктивної поведінки. До них відносять біологічні процеси, пов'язані з дією речовин, виникненням толерантності і симптомів відібрання, розвитком фізичної залежності, що визначає подальше вживання; психоповедінкові чинники, які включають емоційне посилення змісту мотивацій, що лежать в основі психологічної залежності; соціо-середовищні фактори [6, с. 141].

Однією з причин виникнення адиктивної поведінки у студентів може виступати високий рівень конформізму особистості. Конформізм проявляється в усвідомленій соціальній поведінці людини, при якій вона, перебуваючи під психологічним впливом з боку інших людей і маючи власну думку з якогось питання, відкрито його не заявить і не відстоює, а з міркувань особистої вигоди приймає думку тих, хто чинить на неї вплив [1].

Залежній особистості у вищій мірі властива сугестивність як особистісна риса, властивість. Під сугестивністю розуміється легкість засвоєння людиною зовнішніх по відношенню до неї спонукань, прагнень, бажань, установок, оцінок, форм і стилів поведінки, підвищена сприйнятливність до психічного впливу з боку іншої особи (осіб) без критичного осмислення реальності і прагнення протистояти цьому впливу. Вважається, що при цьому багато з того, що відбувається приймається на віру, глибоко не аналізується і не піддається упередженому осмисленню.

Особистість, схильна до формування залежної поведінки, виявляється некритичною, часто легковірною, податливою груповому впливу, авторитарного управління. Така людина виробляє стереотип поведінки не у відповідності з переконаннями і роз'ясненнями оточуючих, чи не виходячи з власних раціональних суджень і умовиводів, а в обхід їх. Крім цього, характерними для такої людини стають підпорядкованість, націленість на зняття з себе і передачу іншому відповідальності за поведінку, рішення життєвих питань і планування майбутнього. Навіювана молода людина беззастережно вірить в правильність вчинків і рад того, хто ним керує.

Як правило, залежність, інфантильність і сугестивність як якості залежної особистості прекрасно співіснують і «гармонують». Багато юнаків, залучених в процес вживання алкоголю, наркотичних чи токсичних речовин, йдуть на це без усвідомлення суті того, що відбувається, некритично. Вони легко піддаються впливу ззовні. Їх не складає труднощів «переконати», що шкода від вживання цих речовин – «уявна», що легкі наркотики нібито не викликають залежності. Крім цього, за механізмами самонавіювання вони здатні швидко «умовити себе», що «це – остання сигарета, остання чарка або остання доза». В таку хвилину вони стовідсотково переконані в правильності власного

умовиводу. Можна стверджувати, що залежна особистість схильна обманюватися, підпадати під вплив оточуючих, підкорятися, шукати тих, хто здатний їй вселити що-небудь і керувати нею.

Особливу роль сугестивність відіграє у формуванні групових форм девіантної поведінки, наприклад, в становленні релігійного, спортивного або музичного фанатизму. Приклад людей, які вже є залежними, виявляється заразливим. В цілому ж сугестивність можна позначити як «психічну заразливість», індукування, схильність до імітаційної і наслідувальної поведінки.

Студентам властивий максималізм суджень, прагнення до радикальних дій, підвищена емоційність сприйняття, наявність своєї субкультури, яка формує норми, цінності і зразки поведінки, що часто сприяє нівелюванню свідомості, схильності до наслідування[4].

Висновки. В результаті теоретичного аналізу проблеми впливу конформізму на формування адиктивної поведінки особистості було визначено, що адиктивна поведінка проявляється у прагненні до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій.

Визначено, що на виникнення адиктивної поведінки впливають біологічні, психоповедінкові, соціо-середовищні чинники. Було з'ясовано, що однією з причин виникнення адитивної поведінки у студентів може виступати високий рівень конформізму особистості, який проявляється в усвідомленій соціальній поведінці людини, при якій вона, перебуваючи під психологічним впливом з боку інших людей, приймає думку тих, хто чинить на неї вплив.

Виявлено, що залежній особистості у вищій мірі властива сугестивність як особистісна риса, властивість. Характерними для такої людини стають підпорядкованість, націленість на зняття з себе і передачу іншому відповідальності за поведінку, рішення життєвих питань і планування майбутнього. Багато студентів, залучених в процес вживання алкоголю, наркотичних чи токсичних речовин, можуть йти на це без усвідомлення суті того, що відбувається, некритично. Вони легко піддаються впливу ззовні.

Перспективи подальших досліджень. Колом питань, що розглядаються в даній статті проблема впливу конформізму на формування адиктивної поведінки студентів повністю не вичерпується. Перспективними напрямками подальших досліджень можуть стати поглиблення теоретичних та емпіричних даних з даної проблематики, а саме емпіричні дослідження психологічних особливостей впливу конформізму на формування адиктивної поведінки особистості.

Література

1. Алтунина, И.Р. Социальная психология : учебник для бакалавров / И.Р. Алтунина. – 2-е издание. – Москва : Юрайт, 2011. – 427 с.
2. Антилогова Л. Н. Психологические особенности аддиктивного поведения студентов / Л. Н. Антилогова, Д. В. Лазаренко // Психопедагогика в правоохранительных органах, 2014 – № 2(57) – С.40-43
3. Белов В. Г. Профилактика аддиктивного поведения / В. Г. Белов, В. А. Кулганов, Ю.А. Парфенов. – СПб. : Православная инициатива, 2013. – 260 с.
4. Горобей М.П. Проблеми шкідливих звичок і залежностей студентів / Горобей М.П. // Педагогіка та психологія Чернігівський державний інститут економіки і управління, 2011–№11 – С. 33-36
5. Золотова Г. Д. Сучасні соціально-педагогічні погляди на проблему адиктивної поведінки дітей / Г. Д. Золотова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 1 – С. 61-70
6. Короленко Ц. П. Психодинамические механизмы аддикций в постсовременной культуре [Монография] / Ц. П. Короленко, Н.В. Дмитриева, Т. А. Шпикс. – Саарбрукен: LAP, 2011. – 188 с.
7. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
8. Лисецкий К.С. Психология не-зависимости: Учебное пособие по курсу «Профилактика аддиктивного поведения» / К. С. Лисецкий, Е.В.Литягина. – Самара: Изд-во «Универс-груп», 2003. – 144 с.
- Личко А.Е. Подростковая наркология: руководство / А.Е. Личко, В. С. Битенский. – Л. : Медицина, 1991. – 304 с.
10. [Подольяк Л.Г.](#) Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г. [Подольяк](#), В.І. [Юрченко](#). – К. : ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.

Транслітерація

1. Altunina, I.R. Social'naja psihologija : uchebnik dlja bakalavrov / I.R. Altunina. – 2-e izdanie. – Moskva : Jurajt, 2011. – 427 s.
2. Antilogova L. N. Psihologicheskie osobennosti addiktivnogo povedenija studentov / L. N. Antilogova, D. V. Lazarenko // Psihopedagogika v pravoohranitel'nyh organah, 2014 – № 2(57) – S.40-43
3. Belov V. G. Profilaktika addiktivnogo povedenija / V. G. Belov, V. A. Kulganov, Ju.A. Parfenov. – SPb. : Pravoslavnaja iniciativa, 2013. – 260 s.
4. Gorobej M.P. Problemi shkidlivih zvichok i zalezhnostej studentiv / Gorobej M.P. // Pedagogika ta psihologija Chernigivs'kij derzhavnij institut ekonomiki i upravlinnja, 2011–№11 – S. 33-36
5. Zolotova G. D. Suchasni social'no-pedagogichni pogljadi na problemu adiktivnoї povedinki ditej / G. D. Zolotova // Social'na pedagogika: teorija ta praktika. – 2013. – № 1 – S. 61-70

6. Korolenko C. P. Psihodinamicheskie mehanizmy addikcij v postsovremennoj kul'ture [Monografija] / C. P. Korolenko, N.V. Dmitrieva, T. A. Shpiks. – Saarbrücken: LAP, 2011. – 188 s.

7. Kuz'mins'kij A.I. Pedagogika vishhoï shkoli Navchal'nij posibnik / A.I. Kuz'mins'kij. – K. : Znannja, 2005. – 486 c.

8. Liseckij K.S. Psihologija ne-zavisimosti: Uchebnoe posobie po kursu «Profilaktika addiktivnogo povedenija» / K. S. Liseckij, E.V.Litjagina. – Samara: Izdvo «Univers-grupp», 2003. – 144 s.

9. Lichko A.E. Podrostkovaja narkologija: rukovodstvo / A.E. Lichko, V. S. Bitenskij. – L. : Medicina, 1991. – 304 s.

10. Podoljak L.G. Psihologija vishhoï shkoli: Navchal'nij posibnik dlja magistrantiv i aspirantiv / L.G. Podoljak, V.I. Jurchenko. – K. : TOV «Fil-studija», 2006. – 320 s.

Mykhaylyshyn U., Schmidzen I.

THEORETICAL ANALYSES OF THE PROBLEM OF THE IMPACT OF CONFORMITY ON THE OCCURRENCE OF ADDICTIVE BEHAVIOR OF THE STUDENTS

A notion of addictive behavior of personality in different scientific concepts and approaches has been analyzed. The distinctive features of the student period and the main reasons for formation of addictive behavior of the students have been explored. It was found that formation of addictive behavior may be influenced by biological, psycho-behavioral, and socio-environmental factors.

The notion of conformity has been defined. It was revealed that high suggestibility, conformity of personality are one of the main factors of addictive behavior occurrence among the students. It is found that an individual prone to formation of dependent behavior is uncritical and inclined to accept group influence.

Key words: *addictive behavior, addictions, dependence, student period, conformity, suggestibility.*

Михайлишин Уляна Богданівна – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Шмідцен Ірина Юріївна – асистент кафедри психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет».